

PLATTAN

Det som också skiljer honom från de andra på trappan ner mot torget är att han då och då nickar till, sover en halv minut, kanske en minut, med hakan vilande mot bröstet, och inte vaknar förrän han förlorar balansen och faller framåt, eller åt sidan. Då rycker han till och rätar upp sig, klipper en stund med ögonen, låter blicken svepa över torget. Han tar en klunk kaffe ur pappersmuggen, torkar sig sedan om munnen med utsidan av handen.

I den gula axelremsväskan har han lite ombyte, en tandborste.

Hundralapparna är nerkörda i höger strumpa, dolda av det sladdriga svarta byxbenet. På fötterna: smutsvita träningskor.

Till sist reser han sig upp, släntrar nerför trapporna och över torget i riktning mot ingången till T-centralen. Men han går inte in där utan stannar till vid en av de grupper av människor som står där under tak, i det dystra utrymmet intill dörrarna in mot T-centralen. Han stannar till och ställer en fråga, men får en huvudskakning till svar. Han fortsätter till nästa grupp.

Samma sak där.

Och samma sak igen. Och igen. Och igen. Men till sist:

- Kom, kom!

Fort fort går det – över torget, förbi caféet, klädesbutiken och hamburgerrestaurangen, runt hörnet till vänster och uppför rulltrappan, in på Sergelgatan och så in genom dörrarna till McDonald's: i täten en svarthårig medelålders man i chokladbrun skinnjacka och steget efter honom han med den gula axelremsväskan. De tar sig förbi köerna, kryssar mellan borden i riktning mot toaletterna. Det är där inne affären snart ska göras upp.

Men här finns också en tredje person närvarande: en ung blond man i blåbyxor, snickarskjorta och svart baseballkeps som under några minuter, och på betryggande avstånd, betraktat grupperna av människor i det dystra utrymmet under taket, sett de båda männen sätta fart i riktning mot rulltrappan och sedan följt efter dem, fast försiktigt, med snabba sidoblickar och en liten omväg runt parkbänkarna där uppe innan också han skyndat in genom dörrarna till McDonald's. Därinne ställer han sig i

en av köerna. Han ser inte någon av de båda männen han följt efter. Han vet inte vart de tagit vägen. Han köper en kopp kaffe, slår sig ner vid ett av borden, ser sig då och då omkring.

Men han har varit alltför långsam – det blir ingen affär för honom i dag – för vid det laget är killen med den gula axelremsväskan redan tillbaka på Plattan. För honom är en bit hasch bara tillfällig lindring. Därför släntrar han åter mellan grupperna av män som håller till där, stannar till och ställer en fråga, får en huvudskakning till svar, fortsätter till nästa grupp och så vidare och vidare och...

- **Plattan, säger Hans Örtendahl**, chef för den så kallade Plattangruppen inom Klara närpolis, det är inte bara en försäljningsplats. Det är också en social träffpunkt. Det är en plats där många har sin identitet.

På Plattan säljs heroin, tabletter och hasch. Heroinet är vanligtvis vitt och säljs i kapslar, "kabbar", om 0,2 gram som kostar 500 kronor. (Tidvis finns också kapslar på 0,1 gram à 300 kronor.) Tabletterna är främst Rohypnol, Stesolid och Subutex. En tablett kostar mellan 150 och 500 kronor. Haschet har ofta Marocko som ursprungsland; fem gram kostar mellan 300 och 500 kronor. Plattan är Sveriges största öppna narkotikamarknad och med öppen narkotikamarknad menas en plats som står öppen för alla dygnet runt, året om. De första kunderna kan dyka upp redan vid fem på morgonen och de sista försvinner därifrån när tunnelbanan slutat gå.

Fast det är en marknad med förbehåll. Det är en marknad där affärer initieras men inte genomförs, kontakter knyts men inte fördjupas. På Plattan möter köpare säljare men varan och pengarna byter ägare på annan plats. Det utbytet sker inne på toaletten på McDonald's på Sergelgatan efter en språngmarsch över torget och uppför rulltrapporna. Det sker bakom Klara kyrka men först sedan tre man promenerat hela vägen tvärs över torget, uppför trapporna vid Kulturhuset, ner mot Hamngatan och stannat till där en stund, vid övergångsstället, därefter gått över Hamngatan och in på Sveavägen, över Sveavägen och förbi Sergelgatan, Lindex, Ur och Penn, Åhléns och sedan runt Åhléns och där, på baksidan, har en fjärde man mött dem, passerat dem och sedan stannat till för att se om någon förföljare finns. Det sker på tunnelbaneperrongen nere vid Blå linjen, på en tunnelbanestation som

Liljeholmen, Farsta eller Västra skogen. Det sker i ett höghus i Högdalen, en lägenhet i Rinkeby eller Tensta.

Försäljarna av heroin har kapseln instoppad i munnen, oftast inlindad i cellofan, ända fram till dess att han fått pengarna i handen. Då spottar han ut den. Kommer polisen, sväljer han förpackningen.

Försäljarna av hasch har ibland det så ordnat att en person tar kontakt med köparen, en annan tar emot pengarna och en tredje levererar varan.

Försäljarna är de flesta själva missbrukare.

Den som stannar till vid Plattan en stund och betraktar grupperna av personerna som rör sig där under tak ska snart lägga märke till två andra omständigheter:

De flesta är män.

De flesta är invandrare.

Den här eftermiddagen står Jocke på pass strax intill dörrarna vid Stadsteatern, med utsikt över Plattan, men han står så att de som befinner sig där nere knappast kan se honom. De som passerar honom här uppe tar honom knappast för en av Plattangruppens civila spanare: han är kort, klädd i en uttvättad tenniströja och kortbyxor, har ett par dagars skäggstubb och en frisyr som för tankarna snarare till punk än polis. Att han under tröjan bär såväl batong och handfängsel som radio och pistol är det omöjligt att se. Att han håller kontakt med två andra spanare, som rör sig nere på Plattan, är det heller ingen som lägger märke till: han är knappast den ende i vimlet här uppe som talar i mobiltelefon med ett handsfree-set.

Ingen av dem som passerar honom kan höra vad han säger.

Han säger:

- Nu är Ahmed Daher vid JC med en svensk kille. Jag ser inte vad som händer.

Han säger:

- Vi försöker. Det är inte helt lätt att komma nära dom.

Han säger:

- Putte, är du där också? Frågan är om vi ska dra ner lite uniformer och se vad som händer.

Tidigare på eftermiddagen har Jocke och två av hans kollegor, fast var och en för sig, följt efter tre personer som Jocke känner till namn och utseende och

preparatpreferens och som sakta vandrat nerför Hamngatan, vikt av till vänster in på Regeringsgatan och därefter försvunnit in på Systembolaget, knappt tio minuter senare kommit ut därifrån med en fylld grön kasse och så styrt sina steg mot Kungsträdgården. Förföljarna har släppt dem. De har i stället köpt var sin italiensk glass i Gallerian och strosat upp mot Plattan igen. Där har Jocke några minuter senare fått syn på Abdul Rahim - "Ser ni honom? Lång. Svart långt hår, i en tofs; blå tröja med vita ärmar" - som stått och pratat med en kille - "Det är en kille som inte riktigt stämmer med honom" - och sedan har Abdul Rahim och den här killen skyndat uppför trapporna och försvunnit i vimlet på Drottninggatan. Där förlorar förföljarna dem. Därefter har de gripit en kille de känner sedan förr - en svart pryddigt klädd kille i vit keps, svensk medborgare; i ryggsäcken har han två nya mobiltelefoner, Coopkort och kontokort och månadskort på SL, cigarettpapper och en liten svart adressbok - som sitter på en bänk i Kungsträdgården i sällskap med två flickor som inte ser ut att vara en dag över tjugo. Under skon på flickan närmast honom, i gruset, ligger den halvökta marijuanacigaretten de sett honom röka och sedan kasta ifrån sig när han begrep, alltför sent, att det var civilklädda poliser och inte turister som närmade sig bänken. ("Erkänner du innehavet?" "Ja." "Hur mycket köpte du för?" "Det minns jag inte." "Vem köpte du av?" "En svensk." "Och han heter?" "Det vet jag inte." "Hur såg han ut?" "Alla ser likadana ut.") De har lämnat honom, tagit flickan med sig för ett blodprov. De har lämnat honom för att han är ett känt ansikte på Plattan, tagit henne med sig för att de aldrig sett henne förr.

Efter en och en halv timme - förhör, pappersarbete, telefonsamtal, blodprovstagning - har de kommit tillbaka till Plattan, Jocke fått syn på Abdul Daher vid JC, men han har också haft ögonen på en kille som sitter på trappan och som han sett här flera dagar i följd - men aldrig tidigare - och när killen reser sig upp och styr stegen mot ingången till T-centralen, i sällskap med någon han nyss stiftat bekantskap med, en kille i en ljus liten hatt, kastar sig Jocke och hans två kollegor efter dem, hoppar över spärrarna, rusar nerför alla rulltrapporna och hinner ifatt dem längst därnere, på tunnelbaneperrongen vid Blå linjen.

De finner ingenting annat än en liten burk receptbelagda tabletter, utskrivna på killen som Jocke haft ögonen på.

Killen i hatten, visar det sig, är efterlyst och ska utvisas.

Långt före sin tillkomst utlöste Plattan starka känslor. Fast då fanns det förstås ingenting som kallades Plattan. Platsen kallades Sveaplatsen, fanns endast på arkitekternas ritningar. I 1946 års stadsplan skulle den tjänstgöra som trafikfördelare, ge tillskott till "de knappa rekreativsmöjligheterna" och tänktes i ett enda plan med en paviljong på fyra våningar, tätt intill Drottninggatan. Tanken på en plats i två plan kom åtta år senare: där nere skulle fotgängarna hålla till, i samma nivå som den planerade biljetthallen för tunnelbanan, men platsen skulle öppna sig ännu mer mot himlen än vad som blev, med en damm och några träd runt dammen. Sveaplatsen hette platsen ända fram till den 14 juni 1960, då Stockholms stadsfullmäktige med rösterna 66 mot 23 beslöt att den skulle heta Sergels Torg.

Problemet var att hitta en lösning som inkluderade både bilarna och fotgängarna. Problemet var att hitta en lösning som tillfredsställde såväl köpmännen som stadsplanerarna.

Detta var mitt under den tid som kallats Det stora rivningsraseriet. Innerstaden ömsade skinn. Klara blev City. Stockholmarna skulle hålla till i förorten, men måste kunna ta sig in till staden för att arbeta, handla, roa sig. Inne i staden skulle varuhusen ligga, bankerna, storföretagens och administrationens huvudkontor, biografen och restauranger. Tunnelbanan söderifrån hade dragits fram till Slussen, norrifrån fram till Hötorget – nu skulle delarna knyts ihop. För enkelhetens skull revs hela staden mellan Hötorget och Centralstationen för att tunnelbanebygget skulle få plats.

Förr hade stadens butiker legat i bottenplanet, människorna bött ovanpå och inne på gårdarna hade vagnmakarna, hattmakarna, bokbindarna, möbelsnickarna och de andra hantverkarna trängts. På ett av Lennart af Petersens fotografier från det gamla Stockholm, från en bit av Klarabergsgatan i hörnet av Drottninggatan – året är 1951 – kan man av skyltarna utläsa att här fanns butiker för underkläder, väskor, pälsar, pianon, en tobakshandel, en sportaffär, ett antikvariat, ett par hotell, en konsthandel, ett konditori, ett boktryckeri. Nu gjorde grävskoporna vad bombplanen gjort nere i Europa. Bara några arkitekturhistoriker och kulturarbetare protesterade. Nils Ferlin skrev ett par rader om en stad som skilts från sin identitet, skönhetsrådets sekreterare Henrik Cornell en understreckare i Svenska Dagbladet: "Farväl till Norrmalm". Kvar fanns problemet Sergels Torg.

Det var ett problem som näppeligen kunde skottas bort.

Trafiksituationen hade med bilismens genombrott blivit kaotisk i en stad som vilade på en stadsplan från stormaktstiden. Bilarna kröp fram på trånga och backiga gator, spårvagnarna kom knappt fram alls. Platsen där Sveavägen, Hamngatan och Klarabergsvägen möttes blev till en utmaning mot hela projektet och måste konstrueras så att bilarna kom fram – även i framtiden, så att inte allt måste göras om – men också människorna ägnas en tanke för de skulle utan besvär kunna ta sig ut i staden efter att ha kommit upp från tunnelbanan. Också köpmännen skulle ha sitt. Köpmännen gillade inte tanken på att ha fotgängarna där nere och bilarna där uppe. De trodde inte att någon handel av betydelse skulle kunna etablera sig nere i underjorden. Platsen skulle bli ödslig, trodde de. Otrivsamt och blåsig. Stockholms handelskammare arbetade fram ett förslag som i stort sett vände på steken – bilarna där nere och människorna där uppe – men det manglades sönder och samman av det styrande skiktet av socialdemokrater och byråkrater i Stadshuset.

1973, fyra år efter invigningen, tog författaren och socialarbetaren Gunnar Västberg en promenad på Sergels Torg, betraktade för en stund den sorgliga skaran av narkomaner och gick sedan hem och skrev: "Sergels Torg är klassamhället i dubbla bottnar och frågan är väl om välfärdsmytens cynism kan bli mer renodlad än här."

Den 2 mars 2005 ser två uniformerade poliser A, som de känner väl igen. Efteråt ska de skriva i sin anmälan:

"Ett flertal av de kända narkomanerna visade intresse för A. A blev synbart stressad då han såg uniformerad polis och började lämna platsen."

De springer ifatt honom, pratar med honom och då han uppenbarligen är nervös, och försöker komma därifrån, kroppsvisiterade de honom. De hittar fyra och en halv tablett Rohypnol. A säger att han köpt fem tabletter för 120 kronor styck strax innan poliserna kom. Av vem vill han inte säga.

Den 15 mars 2005 observerar fyra civilklädda poliser från Citypolisens spaningsrotel på Sergelarkaden "den i narkotikasammanhang kände A som gick tillsammans med person som senare identifierades som S". De stannar till mellan Kapp-Ahl och Mega, står tätt tillsammans och "smusslar med något". När poliserna kroppsvisiterar dem hittar de ingenting på S, men A har nio hela Rohypnol och 27 halva Rohypnol i en

hopvikt servett, instoppad i vänster tröjärm. Innanför tröjan hittar de, också i en hopvikt servett, 18 stycken Stesolid.

Den 18 mars 2005, strax efter tre på eftermiddagen, ser tre civila spanare A, "en känd narkoman", på T-centralen. De ser honom gå fram och tillbaka i detta utrymme mellan spärrarna och utgången, då och då prata med "kända narkomaner" och till sist gå fram till en av dem, prata med honom, smussla med något, under det att han ser sig omkring. När de några minuter senare letar igenom hans kläder finner de en och en halv tablett Rohypnol, 4 900 kronor i sedlar samt en check på 4 000 kronor.

Den 29 mars 2005 ser fyra civilklädda poliser från Plattangruppen A hastigt lämna Plattan och strax därefter stående utanför McDonald's på Sergelgatan, i sällskap med en annan känd narkoman. De ser honom ta upp tabletter ur sin jackficka och lämna över dem till den andre. När A sekunderna senare grips hittar de 11 lösa Rohypnol, en plastfolie med 57 Rohypnol samt en påse med 210 Rohypnol på honom. I förhöret säger han att han äter mellan 20 och 30 Rohypnol om dagen.

Han häktas samma dag.

Tre månader senare döms han till fyra månaders fängelse.

Han är 52 år gammal, medborgare i Sverige och Irak, har dömts sjutton gånger tidigare - som mest till ett år och sex månader och det var för sjutton år sedan; hans andra dom - och lever som förtidspensionär i Stockholm. Norrmalms stadsdelsförvaltning betalar hans räkningar och hyra. Enligt frivården är A "mycket ambivalent" till behandling men de har haft en plan, skriver de till rätten, där "ambitionen varit att ge honom insikt gällande drogberoendet".

Erika Maxe säger att en del av hennes liv har varit "där nere" och med "där nere" menar hon Plattan.

- Det är den jobbigaste delen av mitt liv, säger hon.

Hon är född samma år som Plattan, 1969; född och uppvuxen mitt i hippiekulturen. Pappa och mamma fanns med i samma kretsar som Kenta och Stoffe. Pappa och mamma var sjutton respektive femton när de fick henne. De var missbrukare. Men, säger Erika, "de första åtta åren led jag inte av det". Pappa och mamma var snälla. Bråkade gjorde de bara när de drack.

När hon var elva tog pappa med henne på bio, på Kaskad i Blackeberg, för att se Stefan Jarls "Ett anständigt liv". Efteråt satt hon och tittade på pappa. Pappa tittade på henne. Ingen av dem sade något. Hon hade sett en påtänd, aggressiv Stoffe vanka av och an på Plattan. Hon hade sett honom dö i filmen. Så där var inte den Stoffe hon minns, så där var inte det liv hennes pappa och mamma levde. Eller hur?

Fortsättningen är en historia som berättats många gånger förut, men nu gäller den Erika Maxe: Fosterhem. Familjehem. Behandlingshem. Maria ungdom. Hassela. Hon hade börjat med hasch, fortsatt med amfetamin. Efter Hassela lade hon av, flyttade ihop med en kille i Hudiksvall, läste in det hon förlorat av skolan – och gav upp efter fyra år. När hon fyllt tjugoåtta kom heroinet kom in i hennes liv. Hon rökte det först, injicerade samma vecka. Varför hade hon inte upptäckt det här förut? Det var som att bli förälskad för första gången.

– Då började mitt liv på Plattan.

Hon, som sett Plattan som en slutstation och varit fast besluten, ja förvissad, om att där skulle hon aldrig hamna, kunde nu komma dit redan klockan sex på morgonen, återvända vid lunch, komma tillbaka på eftermiddagen, på kvällen... för att köpa, för att sälja. Minst fyra gånger om dagen krävde kroppen vad kroppen måste ha. Fyra, fem eller sex kabbar om dagen. Hela dagen, hela dygnet, var en jakt undan smärtan – och smärtan, säger Erika Maxe, var ett tillstånd som trotsar all beskrivning: Influensa gånger hundra, säger hon, och ändå har hon inte sagt hur det var.

Ingenting var viktigare än heroinet.

Ingenting var viktigare än att få ihop de femtonhundra, tvåtusen, tvåtusenfemhundra kronor som hon behövde varje dag.

Hon sålde heroin för att själv kunna köpa heroin.

Hon sålde Subutex som hon fick för att sluta med heroin: tre tabletter om dagen som hon sålde för mellan 100 och 150 kronor styck. Programmet var kontrollerat, hon lämnade urinprov tre gånger i veckan, men, säger hon, man hittar alltid knep om man vill fortsätta knarka. Hon hittade en tjej som hon betalade 150 kronor för varje grönt urinprov.

Hon stal på varuhusen: sålde mascara som kostade 110 kronor för en tjuga och tio grejer till för hundralappen jämt. Hon var så smal så hon kunde dra på sig fyra tröjor

ovanpå tröjan hon hade på sig när hon gick in i provhytten. (De små hålen efter larmet brydde sig ingen köpare om.)

- Nya grejer är aldrig svåra att sälja.

Det var en tidsfråga innan hon skulle ta trapporna upp till Malmskillnadsgatan.

Nästan varje dag var en dag som startade från noll.

Adressen var Högdalens T-bana och sedan första höghuset till höger. Samtalen ringdes från telefonautomater på Plattan, Hötorget och Högdalen. Också från mobiltelefoner. Det var många samtal. Korta samtal. Man kom alltså upp från tunnelbanan, ringde ett nytt samtal, sedan in genom porten och hissen upp till åttonde våningen. Ibland möttes man redan i trappen eller i någon av gångarna i centrum. Ibland åkte man ner i källaren. Två kapslar, tre kapslar. Snabbt, smidigt och effektivt.

Kapslarna förpackades i källaren. Ursprungligen hade de innehållit Chromic Fuel, ett hälsokostpreparat som inhandlades i hälsokostbutiken i Högdalens centrum, men nu tömdes de på sitt innehåll, fylldes med en tiondels gram heroin och rullades in i gladpack som eldades försiktigt så att förpackningen blev tät och kunde sväljas vid plötsligt uppdykande fara. Andra, större förpackningar - fem gram, tio gram - gjordes också i ordning i källarutrymmet dit de andra hyresgästerna sällan vågade sig på grund av uteliggarna som brukar hålla till här nere: hårt tvinnade och därefter eldade bollar i en något hårdare plast som kommer från fryspåsar. Gambiabollar kallas den specialaren.

Yusupha Secka hette killen som skötte ruljangsen. Han kom från Gambia. Han fick uppehållstillstånd för han hade gift sig med en landsmaninna som bott i Sverige några år. De levde på socialbidrag. När han greps hade han 22 100 kronor samt 100 D-mark instoppade i en fotopåse. Nyss hade han och hans hustru kommit tillbaka från en semesterresa till Gambia.

De tjugo tomma Chromic Fuel-burkarna som hittades i källaren hade innehållit 3 000 kapslar. Ovanpå ett ventilationsrör hittades 14 gambiabollar. I lägenheten hittades 105 kapslar med heroin och en gambiaboll.

Antagligen hade Yusupha Secka aldrig satt sin fot på Plattan. Bara kunderna kom därifrån.

Den 18 april i år startade det så kallade Lotsprojektet, ett samarbete mellan Stockholms läns landsting, socialtjänsten, polisen och regeringens Mobilisering mot narkotika. Polisen söker upp missbrukare på Plattan och andra öppna narkotikamarknader, erbjuder dem avgiftning och behandling, och om missbrukaren tackar ja ser polisen till att han eller hon kommer till Maria beroendecentrum eller beroendeakuten på S:t Görans sjukhus. Efter avgiftningen kontaktas den socialsekreterare som missbrukaren har kontakt med och sedan ska socialsekreteraren, missbrukaren och Anki Jonsson, socialsekreterare i Lotsprojektet, tillsammans göra upp en plan för hur behandlingen ska se ut. Missbrukaren ska vara garanterad någon form av vård för att bli av med sitt missbruk.

Syftet med Lotsprojektet är att stänga Stockholms öppna narkotikamarknader.

Enligt Anki Jonsson har de flesta narkomaner på Plattan kontakt med en socialsekreterare – eller, som hon också uttrycker det, "en pågående planering". Det är bara det, som hon också säger, att de kanske inte har träffats på ett tag.

Den 16 juni avslutades den första etappen av Lotsprojektet. På en presskonferens i Polishuset några dagar senare kunde socialborgarrådet Margareta Olofsson (v), sjukvårdslandstingsrådet Birgitta Sevefjord (v), länspolismästare Carin Götblad, chefen för Citypolisens spaningsrotel Stefan Holmén samt regeringens narkotikasamordnare Björn Fries berätta att 227 missbrukare erbjudits plats i projektet och att av dem hade 21 personer – 16 män och fem kvinnor – tackat ja. Hur många av dem som fortfarande fanns i projektet, och inte på Plattan, visste de inte. Det kommer en senare utvärdering att visa.

De ansvariga var tillfredsställda över att samarbetet dem emellan hade gått så bra.

- Det är ett redan gott samarbete som förfinats, sade länspolismästare Götblad.
- Det här är helt nytt sätt att arbeta på, sade sjukvårdslandstingsrådet Sevefjord.

Efter presskonferensen fick socialborgarrådet Margareta Olofsson en fråga om hon såg det som ett särskilt problem att de flesta missbrukare på Plattan är invandrare.

- Jag tycker inte att det är ett problem att dom är invandrare, utan att dom över huvud taget finns där. För mig är det oväsentligt om de är invandrare eller inte.

Erika Maxe befriades från sitt missbruk, efter sex år på Plattan, genom behandling – "riktig behandling", som hon säger – medelst tolvstegsmodellen. Hon har sedan januari en lägenhet med förstahandskontrakt. Hon har ett arbete. Hon har gift sig: det var sjuttio personer på bröllopet och pappa höll tal. Varje dag är en kamp. Det finns dagar som är värre än andra.

– Men jag tvingar mig upp och det blir inte så dåligt ändå.

Anders Sundelin

Narkotikafrågan 4/2005

Fotnot. Namnen på missbrukarna är påhittade.